

Czesław Ślusarczyk

Edukacja włączająca w szkołach wyższych w Polsce

Ekonomiczne Problemy Usług nr 123, 181-189

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

CZESŁAW ŚLUSARCZYK

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie¹

EDUKACJA WŁĄCZAJĄCA W SZKOŁACH WYŻSZYCH W POLSCE

Streszczenie

Artykuł wskazuje na potrzebę implementacji idei edukacji włączającej w procesie kształcenia na poziomie wyższym. Omawia najważniejsze czynniki determinujące realizację tej idei w szkołach wyższych w Polsce. Szczególną uwagę zwrócono na wykorzystanie koncepcji edukacji włączającej przy tworzeniu e-learningowych form nauczania. Pokazano także przydatność projektowania uniwersalnego w tym zakresie.

Słowa kluczowe: edukacja włączająca, osoby niepełnosprawne, e-nauczanie, projektowanie uniwersalne.

Wprowadzenie

Jednym z podstawowych praw człowieka jest prawo do edukacji. W Polsce prawo to gwarantuje obywatelom Konstytucja (zob. art. 70). Konstytucja nakłada na władze publiczne obowiązek zapewnienia obywatelom powszechnego i równego dostępu do nauki.

W drugiej połowie XX wieku widoczny był w Polsce wyraźny rozwój kształcenia osób niepełnosprawnych. realizowany był wówczas model edukacji oparty na osiągnięciach pedagogiki specjalnej. Był to model segregacyjny, ponieważ kształcenie osób niepełnosprawnych odbywało się w szkołach specjalnych, które zwykle znajdowały się w ośrodkach z internatem, czyli w zamkniętych środowiskach, odizolowanych od reszty społeczeństwa. W związku z tym zdarzało się nierzadko, iż niepełnosprawni uczniowie nabierali niewłaściwych nawyków, różnych lęków i obaw. Segregacyjny model kształcenia osób niepełnosprawnych był – i w dużym stopniu ciągle jeszcze jest – realizowa-

---

¹ Dział Spraw Osób Niepełnosprawnych.

ny w szkolnictwie podstawowym oraz ponadpodstawowym. Natomiast nigdy nie zaistniał w szkołach wyższych. Nie było i obecnie także nie ma specjalnych szkół wyższych kształcących wyłącznie osoby z niepełnosprawnościami.

Wyniki badań w dziedzinie pedagogiki, rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz przemiany społeczno-ekonomiczne sprawiły, iż pod koniec XX wieku zrodziła się idea kształcenia osób niepełnosprawnych razem z pełnosprawnymi. Początkowo idea ta była wdrażana w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych w postaci kształcenia integracyjnego. Obecnie upowszechniana jest w formie edukacji włączającej.

Ważną rolę w zakresie zapewnienia osobom z niepełnosprawnością dostępu do edukacji, także do edukacji na poziomie wyższym, odgrywa Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych, która została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 13 grudnia 2006 roku. Polska ratyfikowała tę konwencję w roku 2012. Artykuł 24 ust. 5 Konwencji głosi: „Państwa Strony zapewnią, że osoby niepełnosprawne będą miały dostęp do powszechnego szkolnictwa wyższego, szkolenia zawodowego, kształcenia dorosłych i możliwości uczenia się przez całe życie, bez dyskryminacji i na zasadzie równości z innymi osobami. W tym celu Państwa Strony zagwarantują, że zapewnione będą racjonalne usprawnienia dla osób niepełnosprawnych”².

Efektom ratyfikowania przez Polskę Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych jest uznanie prawa osób z niepełnosprawnościami do edukacji oraz zobowiązanie się do wdrożenia systemu nauczania włączającego na wszystkich poziomach kształcenia.

Istotę idei edukacji włączającej stanowi dążenie do tworzenia możliwie najlepszych warunków kształcenia osób o szczególnych potrzebach edukacyjnych w szkołach ogólnodostępnych. Jest to element eliminowania wykluczenia społecznego w społeczeństwie, gdzie wykluczenie rozumiane jest nie tylko jako brak dostępu do usług, ale także brak umiejętności korzystania z usług (Budziejewicz-Guźlecka, s. 242). Nie chodzi więc wyłącznie o czysto formalną możliwość uczęszczania osób o specyficznych potrzebach edukacyjnych do szkół ogólnodostępnych, ale o rozmaite działania mające na celu wyrównanie szans edukacyjnych takich właśnie osób. Edukacja włączająca zwraca szczególną uwagę na usuwanie barier i tworzenie jak najlepszych warunków nauczania dla wszystkich, a zarazem zobowiązuje nauczycieli do niestosowania taryfy ulgowej wobec uczniów mających szczególne potrzeby edukacyjne.

1. Implementacja i uwarunkowania edukacji włączającej w szkołach wyższych

W opracowaniu przygotowanym przez Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich (Trociuk 2015, s. 5) stwierdzono, że w szkołach wyższych „w całości wdrożono

---

² Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, DzU z 2012 r., poz. 1169.

model edukacji włączającej, w którym studenci z niepełnosprawnościami są kształceni przez tych samych wykładowców, na tych samych uczelniach i wspólnych zajęciach z ich pełnosprawnymi kolegami i koleżankami³. Biorąc jednak pod uwagę istniejące realia kształcenia osób niepełnosprawnych w szkołach wyższych oraz liczbę studentów z niepełnosprawnością, konstatacja ta wydaje się zbyt optymistyczna. Dużo w tym zakresie pozostaje jeszcze do zrobienia. GUS podaje bowiem, że w roku akademickim 2014/2015 liczba studentów niepełnosprawnych wynosiła 28 940, co stanowiło 1,9% ogółu studentów w szkołach wyższych w Polsce³.

Do niedawna zarówno władze oświatowe, jak i szkoły wyższe niewiele uwagi poświęcały warunkom studiowania osób niepełnosprawnych. Chcąc zdobyć wyższe wykształcenie, osoby niepełnosprawne podejmowały studia w uczelniach ogólnodostępnych. Zakres zjawiska był jednak bardzo ograniczony, ponieważ niepełnosprawni studenci nie otrzymywali w zasadzie żadnego wsparcia ze strony uczelni. Byli zmuszeni poradzić sobie sami z wieloma trudnościami, jakie napotykali w trakcie nauki. Zapewnienie dostępu do materiałów edukacyjnych w formach alternatywnych, pomoc lektora, docieranie do sal wykładowych, zmiana formy egzaminów i kolokwii to tylko niektóre problemy, jakie samodzielnie musieli rozwiązać studenci z niepełnosprawnościami, aby móc studiować. Kilkanaście lat temu sytuacja zaczęła się zmieniać. W połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku pojawiły się pierwsze działania mające na celu wyrównanie szans edukacyjnych osób niepełnosprawnych kształcących się w uczelniach wyższych w Polsce. Przykładem takich działań może być utworzenie na Uniwersytecie Warszawskim komputerowego Centrum Niewidomych i Niedowidzących oraz powołanie Centrum Kształcenia i Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w Wyższej Szkole Pedagogiczno-Rolniczej w Siedlcach.

Rozpatrując kwestie związane z implementacją idei edukacji włączającej w szkołach wyższych w Polsce, warto przyjrzeć się zarówno obecnemu stanowi owej implementacji, jak i różnym jej uwarunkowaniom. W rozważaniach uwzględnić należy uwarunkowania społeczne, ekonomiczne, prawne, techniczne oraz mentalne.

Wieloletnia praktyka edukacyjna oraz wyniki prowadzonych badań w zakresie edukacji włączającej dowodzą, że w szkołach wyższych istnieją najbardziej sprzyjające warunki do implementacji idei kształcenia włączającego. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy są przemiany społeczne, które stają się coraz bardziej widoczne na polskich uczelniach. Uwidaczniają się różnice kulturowe, społeczne i językowe studentów. Zjawisko, o którym mowa, obejmuje także szerokie spektrum różnic w stanie zdrowia studentów oraz ich cech osobowościowych. W szkołach wyższych coraz częściej można spotkać studentów z wielu krajów, osoby niepełnosprawne, a także osoby mające rozmaite trudności edukacyjne, spowodowane np. dysleksją, dysgrafią, dyskalkulią itd. Tacy studenci napotykają wiele barier i trud-

---

³ Dane GUS, część „Szkoły wyższe i ich finanse”, Tabela 7.

ności zarówno w otaczającym środowisku, jak i w trakcie nauki. Konieczne staje się więc likwidowanie owych barier oraz uwzględnienie w procesie nauczania potrzeb studentów o bardzo zróżnicowanych cechach. Nadal bowiem stopień dostosowania uczelni do potrzeb osób niepełnosprawnych jest niewystarczający, i to zarówno jeśli chodzi o bazę materialną (np. liczne bariery architektoniczne w obiektach uczelni), jak również w obrębie procesu nauczania (np. brak materiałów edukacyjnych w formach alternatywnych oraz niedostępność dla osób niepełnosprawnych niektórych aplikacji komputerowych wykorzystywanych w trakcie nauki). Chodzi tu m.in. o niedostępność lub słabą dostępność dla osób niepełnosprawnych niektórych form e-nauczania oraz o trudności występujące podczas użytkowania Uniwersyteckiego Systemu Obsługi Studentów (USOS).

Istotne jest jednak to, że na wielu polskich uczelniach wyższych podjęto najróżniejsze działania mające na celu wspieranie studentów z niepełnosprawnościami. Powołano pełnomocników lub utworzono biura do spraw osób niepełnosprawnych, usunięto znaczną ilość barier architektonicznych w obiektach uczelnianych oraz podjęto wiele innych działań, których celem było ułatwienie nauki studentom i doktorantom niepełnosprawnym. Przykładem może tu być utworzenie Akademickiej Biblioteki Cyfrowej, gromadzącej i udostępniającej niepełnosprawnym studentom wersje cyfrowe podręczników i innych materiałów edukacyjnych.

Dla poprawy sytuacji osób z niepełnosprawnościami w zakresie edukacji wielkie znaczenie mają wprowadzane uregulowania prawne. Jeśli chodzi o upowszechnienie edukacji włączającej w szkołach wyższych, zasadnicze znaczenie ma ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym. Zgodnie z nowelizacją tej ustawy, która miała miejsce w 2011 roku, uczelnie wyższe są zobowiązane do tworzenia warunków do studiowania i prowadzenia badań naukowych przez osoby niepełnosprawne. Art. 13 tej ustawy stanowi bowiem m.in.: „Art. 13.1. Podstawowymi zadaniami uczelni, z zastrzeżeniem ust. 2 i 3, są: (...) 9) stwarzanie osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia i w badaniach naukowych”⁴. Wynika stąd, że realizacja idei edukacji włączającej w szkołach wyższych w Polsce nie jest – jak jeszcze niedawno – jedynie przejawem dobrej woli poszczególnych uczelni, ale stała się ich obowiązkiem ustawowym.

Warto podkreślić, iż wdrażaniu idei edukacji włączającej sprzyjają także działania podejmowane przez organizacje pozarządowe zajmujące się problematyką osób z niepełnosprawnościami oraz przez różne ruchy antydyskryminacyjne. Działania takie przyczyniają się do zwiększenia świadomości społecznej dotyczącej potrzeby wyrównywania szans osób niepełnosprawnych w dziedzinie edukacji. Przykładem działań tego rodzaju może być cykl konferencji pt. „Pełno(s)prawny student”, które od wielu lat organizuje Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego

---

⁴ Prawo o szkolnictwie wyższym, <http://www.nauka.gov.pl/szkolnictwo-wyzsze/reforma-szkolnictwa-wyzszego/tekst-ujednolicony-prawo-o-szkolnictwie-wyzszym/> [20.03.2013].

w Krakowie. W konferencjach uczestniczą osoby zajmujące się na uczelniach organizowaniem wsparcia dla studentów niepełnosprawnych, a tematyka konferencji obejmuje całokształt problemów związanych z wyrównywaniem szans osób o szczególnych potrzebach edukacyjnych.

Dla wyrównania szans edukacyjnych osób niepełnosprawnych duże znaczenie mają działania w sferze ekonomicznej. Działania te mają różny charakter i obejmują zarówno indywidualne wsparcie dla studentów niepełnosprawnych (stypendia specjalne, pomoc materialna wypłacana ze środków PFRON w ramach realizacji modułu II programu „Aktywny Samorząd”), jak i wsparcie o charakterze ogólnym, np. nakłady na likwidację barier architektonicznych lub finansowanie językowych zajęć wyrównawczych dla studentów z dysfunkcją słuchu. Działania wspierające edukację osób niepełnosprawnych na poziomie wyższym finansowane są z różnych źródeł. Są to m.in.:

- dotacja budżetowa przeznaczona na stwarzanie warunków do studiowania osób niepełnosprawnych,
- projekty wykorzystujące fundusze unijne,
- środki pozyskiwane od sponsorów.

Mimo realizacji wyżej wymienionych działań sytuacja studentów mających specjalne potrzeby edukacyjne nie jest jeszcze zadowalająca. Warto zatem zastanowić się, co i jak zmienić w procesie nauczania w szkołach wyższych, aby wszyscy studenci, w tym także studenci z niepełnosprawnością, mieli odpowiednie warunki kształcenia. Biorąc pod uwagę doświadczenia uczelni w niektórych krajach wysoko rozwiniętych, warto w tym celu wykorzystać zasady projektowania uniwersalnego.

Zgodnie z definicją, którą sformułował Ron Mace, „Projektowanie uniwersalne to projektowanie produktów i otoczenia tak, by były użyteczne dla wszystkich ludzi, w możliwie największym zakresie, bez potrzeby stosowania adaptacji lub specjalnego projektowania” (za: Wdówik 2010, s. 8).

W tym miejscu należy podkreślić, iż projektowanie uniwersalne to nie zbiór ściśle określonych standardów, lecz pewna koncepcja projektowania, w której przyjmuje się, że celem projektowania jest jak największa użyteczność i elastyczność uzyskanych efektów.

Obserwując korzyści wynikające ze stosowania koncepcji projektowania uniwersalnego w sferze materialnej, F. Bowe zaadaptował definicję projektowania uniwersalnego do warunków istniejących w sferze edukacji. Projektowanie uniwersalne w edukacji określił on jako: „Przygotowanie programów, materiałów i otoczenia w taki sposób, aby mogły być odpowiednio i z łatwością używane przez szerokie spektrum ludzi” (za: Wdówik 2010, s. 16).

Z powyższej definicji wyraźnie wynika, że twórcy i realizatorzy procesu nauczania są zobowiązani, żeby zadbać o dostępność dla wszystkich użytkowników oferowanych form edukacji. Osoby prowadzące zajęcia dydaktyczne powinny

w szczególności dołożyć starań, aby zajęcia były w możliwie największym stopniu przydatne dla wszystkich studentów. Koncepcję projektowania uniwersalnego można wykorzystać przy opracowaniu metod nauczania, przygotowania materiałów dydaktycznych oraz podczas określania sposobu oceniania studentów.

2. E-edukacja włączająca, czyli e-learning dla wszystkich

Zarówno w literaturze przedmiotu, jak i w powszechnej opinii publicznej często można spotkać się z poglądem, że e-learning jest świetną formą edukacji dla osób niepełnosprawnych. Jest to prawda, ale na pewno nie cała, ponieważ nie zawsze i nie dla wszystkich niepełnosprawnych e-learning oferuje odpowiednie warunki kształcenia. Populacja osób niepełnosprawnych jest bardzo niejednorodną grupą społeczną ze względu na wielkie zróżnicowanie deficytów zdrowotnych poszczególnych osób, wynikające z rodzaju wspomnianych deficytów oraz poziomu ich nasilenia. Zróżnicowanie zbiorowości osób niepełnosprawnych ma poważne konsekwencje praktyczne, ponieważ przyczyna niepełnosprawności stanowi podstawowy czynnik determinujący sposób i możliwości funkcjonowania osoby niepełnosprawnej. Stwierdzenie to odnosi się w wielkim stopniu do warunków edukacji osób niepełnosprawnych. Każdy rodzaj niepełnosprawności stwarza odmienne problemy w tym zakresie oraz wymaga stosowania innych metod ich rozwiązywania.

Rozpatrując kwestię przydatności e-learningu w kształceniu osób niepełnosprawnych, można powiedzieć, iż otwiera on przed niepełnosprawnymi nowe możliwości edukacji, ale jego przydatność w znacznym stopniu jest uzależniona od rodzaju niepełnosprawności użytkowników. Wiele osób niepełnosprawnych ruchowo, zwłaszcza tych, które mają sprawne ręce i nie mają istotnych problemów wzrokowych, do obsługi komputera nie potrzebuje żadnego specjalistycznego sprzętu ani oprogramowania. Takie osoby nie napotykają problemów technicznych podczas kształcenia z zastosowaniem e-learningowych form edukacji, a więc w pełni mogą z nich korzystać.

Inaczej może być w przypadku osób z dysfunkcją słuchu lub wzroku. Na przykład dla osób głuchych lub słabosłyszących duże znaczenie ma język materiałów edukacyjnych. Trzeba dążyć do tego, by język ten był prosty i zrozumiały, a zdania krótkie i przejrzyste. należy też pamiętać o tym, żeby pliki dźwiękowe oraz rozmaite informacje akustyczne miały alternatywną formę, tzn. wersję tekstową.

Z kolei w przypadku osób niewidomych i niedowidzących trzeba pamiętać o tym, że niektóre rodzaje technologii informacyjno-komunikacyjnych są zupełnie nieprzydatne w edukacji takich osób, ponieważ uniemożliwiają lub utrudniają im dotarcie do informacji. Dla przykładu fakt, że animacje komputerowe są niedostępne dla osób niewidomych, powoduje konieczność stosowania w procesie nauczania innych środków dydaktycznych, które są odpowiednie z punktu widzenia możliwo-

ści percepcyjnych takich osób, a przede wszystkim są dostępne dla narzędzi, jakimi posługują się niewidomi. Chodzi o tzw. czytniki ekranowe oraz programy powiększające, które umożliwiają osobom słabowidzącym odczytywanie informacji ekranowych.

W świetle powyższych rozważań uzasadniony wydaje się wniosek, aby przy tworzeniu e-learningowych form kształcenia w jak największym stopniu uwzględnić ideę edukacji włączającej. W tym celu bardzo przydatne mogą być zasady projektowania uniwersalnego (NCSU 2015). Można się spodziewać, iż implementacja owych zasad da efekt w postaci internetowych zajęć dydaktycznych w formach dostępnych dla osób mających specjalne potrzeby edukacyjne. Podstawowym warunkiem osiągnięcia tego efektu jest pełna świadomość coraz większego zróżnicowania populacji studentów oraz konieczności dostosowania procesu e-nauczania do możliwości osób o specyficznych potrzebach edukacyjnych.

Ponadto niezbędne wydaje się:

- korzystanie z pomocy specjalistów dysponujących wiedzą w zakresie kształcenia osób mających szczególne potrzeby edukacyjne;
- zapoznanie się z najważniejszymi zasadami dostępności stron internetowych oraz elektronicznych materiałów edukacyjnych (WCAG 2.0 2015);
- korzystanie z platformy e-learningowej spełniającej wytyczne WCAG 2.0;
- zapewnienie dostępności materiałów i środków dydaktycznych dla studentów o specjalnych potrzebach edukacyjnych;
- stosowanie audiodeskrypcji lub opisu tekstowego w filmach i prezentacjach graficznych;
- niestosowanie technologii Flash do tworzenia paneli nawigacyjnych;
- dołączanie alternatywnych opisów tekstowych do obiektów graficznych, zwłaszcza w przypadku linków internetowych;
- stosowanie odpowiednich powiązań pomiędzy etykietami a polami formularzy;
- korzystanie z takich środków komunikacji elektronicznej, które są dostępne dla wszystkich podmiotów uczestniczących w e-edukacji;
- zgromadzenie przynajmniej podstawowej wiedzy z zakresu projektowania uniwersalnego;
- implementacja zasad projektowania uniwersalnego jako sposobu tworzenia warunków do e-nauczania osób o bardzo różnych potrzebach edukacyjnych;
- zapoznanie się z wynikami badań oraz doświadczeniami brytyjskich i amerykańskich nauczycieli akademickich w zakresie stosowania projektowania uniwersalnego w edukacji;
- likwidacja barier architektonicznych w miejscach związanych z realizacją e-nauczania, np. sale egzaminacyjne, inne miejsca spotkań uczestników procesu edukacyjnego.

Powyższe sugestie nie stanowią zamkniętego wykazu działań potrzebnych do tworzenia e-learningu dostępnego dla wszystkich, tzn. także dla osób niepełnosprawnych. Tworzą one jedynie zestaw najbardziej ogólnych wskazówek w tym zakresie. Oprócz nich można z pewnością zastosować wiele rozwiązań szczegółowych, które warto uwzględnić, opracowując kursy e-learningowe, które będą spełniać warunki edukacji włączającej.

Podsumowanie

Przedstawiona analiza uwarunkowań edukacji włączającej w szkołach wyższych w Polsce pozwala stwierdzić, iż w szkołach tych istnieją obecnie znaczne możliwości wdrożenia idei edukacji włączającej. Fakt ten powinien skłaniać do podejmowania działań mających na celu implementację idei edukacji włączającej w jak najszerszym zakresie. W związku z tym niezbędne jest przede wszystkim zwiększanie świadomości dotyczącej konieczności wyrównywania szans edukacyjnych dla osób mających specjalne potrzeby edukacyjne. W szczególności pamiętać trzeba, że uczestnikami procesu nauczania mogą być osoby z różnymi niepełnosprawnościami, ale także osoby z dysleksją, dyskalkulią lub dysgrafią, czyli osoby mające specyficzne potrzeby edukacyjne wynikające ze stanu ich zdrowia. Niezbędne jest zatem stosowanie takich metod i takich materiałów edukacyjnych, aby potrzeby te mogły być zaspokojone.

Przygotowując zajęcia dydaktyczne, zarówno te tradycyjne, jak i te w formie e-learningu, warto wykorzystać koncepcję projektowania uniwersalnego. Można spodziewać się, że zastosowanie podanych wyżej sugestii i wskazówek przyniesie efekt w postaci zajęć, które będą w pełni dostępne i przydatne dla różnych użytkowników, m.in. dla studentów mających specjalne potrzeby edukacyjne.

Z dużym prawdopodobieństwem można przypuszczać, że zwiększona pracochłonność i czasochłonność przygotowania zajęć, wynikająca z uwzględnienia zasad projektowania uniwersalnego, zaowocuje podczas realizacji zajęć. Wzrośnie jakość procesu nauczania, a przede wszystkim zwiększy się dostępność zajęć dydaktycznych (tych tradycyjnych i tych elektronicznych) dla studentów z niepełnosprawnościami. Na przykład jeżeli podczas tworzenia stron internetowych oraz różnego rodzaju elektronicznych materiałów edukacyjnych uwzględni się wytyczne WCAG 2.0, które należy traktować jako podstawę projektowania uniwersalnego zajęć dydaktycznych, to okaże się, że takie zajęcia będą znacznie bardziej przydatne dla wszystkich studentów, nie tylko dla studentów niepełnosprawnych. Warto podkreślić, iż dzięki temu studenci z niepełnosprawnościami nie będą musieli poświęcać tak dużo czasu na zapewnienie sobie dostępu do informacji prezentowanych w ramach zajęć, jak ma to często miejsce w przypadku, gdy w procesie nauczania nie uwzględniono ich możliwości percepcyjnych. Zaoszczędzony czas tacy studenci

mogą przeznaczyć na odpoczynek lub lepsze zapoznanie się z materiałem dydaktycznym.

Ważną korzyścią związaną z zastosowaniem zasad projektowania uniwersalnego w szeroko rozumianej edukacji jest również unikanie izolowania osób niepełnosprawnych oraz możliwość wyeliminowania przejawów stosowania wobec nich taryfy ulgowej.

Literatura

1. Budziewicz-Guźlecka A. (2010), *Istota wykluczenia społecznego w społeczeństwie informacyjnym*, Informatyka Ekonomiczna nr 17, red. A. Nowicki, H. Sroka, I. Chomiak-Orsa, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego nr 118, Wydawnictwo UE, Wrocław.
2. Ślusarczyk C. (2013), *Projektowanie uniwersalne jako sposób na tworzenie warunków do edukacji włączającej w szkołach wyższych*, „e-mentor”, nr 5/52, s. 65–68.
3. Trociuk S. (2015), *Dostępność edukacji akademickiej dla osób niepełnosprawnych*, Warszawa: Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich.
4. Wdówik P. (2010), *Uniwersalne projektowanie zajęć dydaktycznych*, Warszawa: Biuro Osób Niepełnosprawnych Uniwersytetu Warszawskiego.
5. Web Content Accessibility Guidelines, <http://www.w3.org/TR/WCAG20/> [dostęp 15.12.2015].
6. http://www.ncsu.edu/ncsu/design/cud/about_ud/udprinciples.htm [dostęp 10.11.2015].

INCLUSIVE EDUCATION AT THE UNIVERSITY LEVEL IN POLAND

Summary

This article points out the need for inclusive education at the university level. It discusses the most essential factors determining the incorporation of this concept in schools of higher learning in Poland. A special attention is paid to applying inclusive education while developing e-learning material as well as the usefulness of universal design in this regard.

Keywords: inclusive education, people with disabilities, e-learning, universal design.

Translated by Czesław Ślusarczyk